

Handläggare
Isabella Sauma
Telefon: 08-50819427

Till
Farsta stadsdelsförvaltning
2023-02-08

För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66)

Svar på remiss från kommunstyrelsen

Förvaltningens förslag till beslut

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remiss av betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66).

Sammanfattning

Regeringen har utsett en särskild utredare som ska se över och föreslå åtgärder för hur kvaliteten i vården kan öka när barn och unga placeras i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende (HVB) inklusive särskilda ungdomshem. Syftet med uppdraget är att säkerställa att barn och unga som placeras utanför det egna hemmet ska garanteras trygghet, säkerhet och god vård. Utredningen har lämnat förslag på ett flertal åtgärder gällande placerade barn och unga, exempelvis hur ofta uppföljning av ske, ökat stöd till föräldrar och krav på utbildningsnivå och kompetens hos personal på stödboende och HVB. Förvaltningen ser att många av de förslag som utredningen föreslår är positiva och att förslagen kan öka tilliten till socialtjänsten, underlätta uppföljning av vården och bidra till en ökad kontakt med hälso- och sjukvård samt skolan.

Bakgrund

Den 7 oktober 2021 beslutade regeringen att en särskild utredare skulle tillsättas med uppdrag att säkerställa placerade barns och ungas trygghet, säkerhet och att de får god vård. Utredaren har därför utrett och lämnat förslag på åtgärder om hur kvaliteten för placerade barn och unga kan öka.

Stockholms stad har fått betänkandet på remiss och kommunstyrelsen har i sin tur remitterat det till ett antal instanser, bland annat Farsta stadsdelsnämnd, för yttrande senast den 15 februari.

Remissen i sammanfattning

Syftet med utredningen är att undersöka hur man kan få en hållbar samhällsvård som kan möta dagens behov och att understödja

fortsatta preventiva vård- och stödbehov. Utredningen har utgått från barns rättigheter, vårdkedjan, familjehemsvård, institutionsvård, eftervård och uppföljning av vård.

Barn och unga som har egna erfarenheter av placeringar har fått påtala de brister som de upplevt och tre områden har identifierats. *Goda och nära relationer* där barns och ungas familj och andra sociala relationer upprätthålls och utvecklas både under och efter placeringen. En *meningsfull vård* som ska vara begriplig, tillräcklig och inte göra skada, vilket även omfattar en god hälsa och skolgång. Placerade barns *trygghet och sammanhang* för att ha en förutsägbar tillvaro, en känsla av att inte vara ensam, rättssäkerhet och uppbrott i form av omplaceringar. Dessa tre områden ligger till grund för de förslag till förändring utredningen presenterar.

Kraven på rättssäkerhet, kvalitet, likvärdighet, samverkan och gemensamt ansvarstagande mellan myndigheter och verksamheter måste vara högt ställda. Ändå visar forskning, rapporter, utsagor från barnrättsorganisationer samt barns och ungas egna vittnesmål om brister i samhällsvården. Utredningen ser att det finns fördelar med lokalt ansvar för vård av barn och unga men att det krävs fler och mer samordnade statliga insatser på nationell nivå. Utredningen föreslår:

- att Socialstyrelsen med barns rättigheter i fokus ska stötta och samordna kommunernas och regionernas arbete genom en ökad samordning gällande kunskap om metoder, arbetssätt och andra förutsättningar för god kvalitet i vården samt aktiviteter för rekrytering, utredning och utbildning av familjehem. Samordningen ska även innefatta kompetens och kompetensförsörjning, uppföljning och analys av behov, tillgång till lämpliga verksamheter, insatser och resultat av vården samt tillgängliggörande av uppgifterna.
- att en ny nationell struktur för uppföljning av samhällets vård ska göras. Detta för att lokalt och nationellt kunna följa vårdens kvalitet, få underlag till analys och bedömning av dagsläge och utveckling över tid samt att ta fram underlag till styrning, ledning och förbättringsarbete. Den nationella strukturen för uppföljning ska innefatta uppgifter från kommuner och utförare, brukarundersökningar, samkörning av register samt enkäter till familjehem, stödboende och HVB.
- att termen samhällsvård införs som benämning för barn och unga placerade i familjehem, HVB, vård i enskilt hem och vård i det egna hemmet med stöd av lag om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Ett samlat begrepp tydliggör att samma regler ska gälla för alla placerade barn och unga under 21 år.

Utredningen har utrett vårdkedjan som innefattar socialnämndens utredning, val av insats, om nämndens bedömning i det tilltänkta hemmet eller boendet svarar mot barnets eller den unges behov, vården under placeringstiden, uppföljning under och efter placeringstiden samt insatser efter avslutad placering. Enligt en utredning från Socialstyrelsen 2023 finns det en instabilitet med barn placerade i heldygnsvård baserat på antal placeringstillfällen barn och unga haft mellan 0–20 års ålder. Varje ny placering försvårar stabilitet och en god och sammanhållen omsorg och innebär även ett byte av hemmiljö. En ny placering kan även leda till byte av skola och uppbrott från sociala nätverk. Utredningen lägger fram flera förslag som förväntas förstärka vårdkedjan, bland annat följande:

- Socialnämndens skyldigheter när det gäller vårdens innehåll ska förtydligas. Utredningen föreslår en bestämmelse i socialtjänstlagen (SoL) och LVU som ska innefatta att barn och unga får en god vård oavsett placeringsform. Enligt utredningen fokuserar familjehemsvård vanligtvis på boende i en ny familj, gränssättning och nära relationer medan institutioner har mer behandlande och direkta insatser. En god vård ska oavsett placeringsform innefatta en omtanke under gynnsamma uppväxtförhållanden, råd, stöd och hjälp utöver det som ges genom placeringen, stöd i kontakt och umgänge med familjer och andra närstående, att utbildning och stöd till utbildningen tillgodoses samt att barn och unga får den hälso- och sjukvård samt tandvård de behöver.
- Tydligare regler i SoL som innebär att socialtjänsten ska erbjuda enskilda samtal utifrån placerade barns och ungas behov och önskemål, men minst en gång var sjätte månad för att stärka barns och ungas kontakt med socialtjänsten. Under det första året ska kontakt erbjudas minst en gång per månad. Barn och unga ska även få möjlighet att vara delaktiga i utformandet av vården och få information om sina rättigheter. Barns och ungas delaktighet ska stärkas i samband med placering och omplacering och socialtjänsten ska även ta hänsyn till barns och ungas skolgång, viktiga relationer, särskilda behov, etnicitet, religion och språklig bakgrund.
- Vård enligt LVU ska ingå i samhällsvården för att klargöra att samma krav på vården ska ställas oavsett var samhällsvården utförs. Detta då LVU i hemmet inte är en placeringsform och det är otydligt hur innehåll och kvalitet förhåller sig i jämförelse med vård utanför hemmet. LVU i hemmet ska kunna användas mer planerat och systematiskt. Utredningen föreslår att den nuvarande begränsningen om att vården alltid ska påbörjas utanför det egna hemmet tas

- bort. I de fall unga vårdas med stöd av 3 § LVU¹ i hemmet ska socialnämnden kunna besluta om skyldighet att ta emot insatser från socialtjänsten och att den unge ska kunna lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.
- Reglerna i SoL behöver bli tydligare för att se till att barns och ungas behov av vård tillgodoses. Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma barns och ungas hälsa, utbildning, utveckling, beteende, sociala relationer samt eventuell utsatthet för våld. Utredningen föreslår nya bestämmelser om att hälso- och sjukvården och skolan ska lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för att genomföra eller följa upp vården.
 - Ytterligare en ny bestämmelse i SoL föreslås där det ska framgå att socialnämnden ska ge vårdnadshavare och föräldrar råd och stöd i samband med placeringar för att en återförening mellan barn och föräldrar ska bli möjlig. Socialnämnden ska se till att vårdnadshavare får stöd utifrån de skäl som föranledde vården i minst två år när vård av ett barn utanför det egna hemmet inleds för första gången.
 - Övervägande av vård enligt SoL och LVU bör tydliggöras. Vården ska övervägas var sjätte månad för att följa upp om behov av vård har förändrats och om vården och stödet tillgodoses. I samband med överväganden ska barnets inställning till vården tas i beaktande. Vård enligt SoL ska avslutas när behovet inte längre finns eller när det inte finns ett samtycke. Nämnden ska även vid det första övervägandet följa upp om en hälsoundersökning har erbjudits och att en kunskapsbedömning² har gjorts.
 - Barn och unga som har varit placerade har ofta ett större stödbehov i övergången till ett självständigt liv. Unge som avslutas i sin placering i samband med 18-årsdagen gör att övergången från ung till vuxen inträffar tidigare jämfört med barn som inte är i samhällsvård. Utredningen föreslår därför att socialnämnden ska pröva behovet av fortsatt vård inför 18-årsdagen och att en bedömning om den unges inställning till fortsatt vård och förmåga att leva ett självständigt liv ska göras. Från och med 16 års ålder ska unga ingå i en skälig levnadsnivå. Detta innebär att efter avslutad samhällsvård upp till 25 års ålder få känslomässigt stöd och stöd som

¹ 3 § LVU - Vård skall beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende

² Utredningen föreslår en bestämmelse i skollagen (2010:800) om att det ska göras en särskild kunskapsbedömning i samband med att vård av barn och unga under 21 år inleds med stöd av LVU eller när vård inleds utanför det egna hemmet med stöd av SoL. En sådan bedömning ska göras i samband med att skolplikten inträder och vid byte av skolenhet. Om det bedöms att eleven inte kommer att uppfylla betygskriterier eller kriterier för den aktuella skolformen, ska extra anpassningar skyndsamt planeras eller utredning om behov av särskilt stöd genomföras. Det behöver inte göras någon särskild bedömning om behov av särskilt stöd redan är uppfyllda.

berör boende, utbildning, arbete, ekonomi och tandvård och hälso- och sjukvård.

Enligt utredningen behöver ett planerat och systematiskt nationellt utvecklingsarbete genomföras för att institutionsvård och stödboende ska vara tydliga och en välfungerande del av vårdkedjan. Utredningen har därför lämnat förbättringsförslag, bland annat följande:

- Definitionen av HVB ska ändras så att det framgår att barn som vårdas inom denna placeringsform ska ges fostran likt familjehem. Detta ska även inkludera särskilda ungdomshem via Statens institutionsstyrelse (SiS).
- Barn och unga under 21 år ska endast placeras på SiS och HVB om behoven inte kan tillgodoses genom andra placeringsformer.
- En lämplighetsbedömning ska göras vid placering på HVB och stödboende vilket är avgörande för god vård och minimerar risken för omplacering.
- Socialstyrelsen ska ta fram ett kunskapsstöd om systematiskt kvalitetsarbete och förutsättningar för god kvalitet i HVB och stödboende. Kunskapsstödet ska omfatta beskrivningar av innehåll och vårdförlopp för barn och unga och leda till ett systematiskt arbete med avvikelser och missförhållanden.
- Regeringen bör utreda hur staten kan samordna tillgången till platser i lämpliga HVB och stödboenden för barn och unga då kommuners möjligheter är begränsade.
- Föreståndare på HVB och stödboende ska ha grundläggande kompetens på relevant högskoleexamen på minst grundnivå som innefattar socialt arbete, socialpedagogik eller beteendevetenskap. Föreståndaren ska även ha kunskap om målgruppens behov och se till att barn och unga får den kontakt de behöver med skola och hälso- och sjukvård. När det gäller övrig personal föreslår utredningen att de ska ha personlig lämplighet och eftergymnasialutbildning i minst två år likt föreståndarens.
- SiS ska utformas så att verksamheten utgår från individuella behov och villkor. SiS ska även ha en central funktion dit barn och unga kan vända sig med klagomål.
- Kroppsvisitation alltid ska utföras av personal med samma kön som barnet/den unge, om denne själv inte har andra önskemål.
- Regeringen ska ge SiS i uppdrag att ta fram riktlinjer för att förebygga sexuella övergrepp och att stödja barn och unga som blir brottsoffer i särskilda ungdomshem.

- SiS ska på uppdrag av regeringen utveckla och implementera Treatment Foster Care Oregon (TFCO).³

Den vanligaste formen av placering gällande barn och unga görs inom familjevården. Familjehemsplaceringar utgör mindre risker än institutionsvård och innebär lägre kostnader i jämförelse med andra placeringsformer, det är därför viktigt att familjehemsvården har en hög kvalitet och tillgängliga platser. Utredningen lyfter att bristen på familjehem i Sverige är stor och att det finns svårigheter att rekrytera familjehem. Därför lämnar utredningen en del förslag på åtgärder för familjevården, bland annat följande:

- De familjehem som används måste ha tillstånd för att kunna säkerställa en god och säker vård för barn och unga, att göra processen tydligare och mer transparent för blivande familjehem och att använda kommunernas resurser på ett effektivare sätt. Tillståndet ger familjen möjlighet att ta uppdrag som familjehem från alla kommuner i landet och möjliggör ett nationellt familjehemsregister. Tillståndet minskar även risken för att kommuner gör olika bedömningar kring familjehemmens lämplighet och påskyndar processen med att utreda familjehem. De familjehem som missköter sitt uppdrag kan bli av med tillståndet och får därmed inte ta emot fler uppdrag som familjehem. Alla tillstånd ska utfärdas av Inspektionen för vård och omsorg (IVO) och ska ta max sex månader att utfärda. Detta kommer även att generera i att det blir lättare att hitta lediga familjehem. Utredningen föreslår även att de familjer som ansöker om tillstånd måste gå en utbildning innan tillståndet utfärdas. Detta för att förebygga sammanbrott för placerade barn och unga och minska antalet som inte får rätt förutsättningar att lyckas som familjehem.
- Familjehem ska som mest få ta emot tre placerade barn och ungdomar samtidigt för att undvika risken för sammanbrott samt för att möjliggöra en bättre kvalitet på vården och av hänsyn till eventuella egna barn i familjehemmet. Däremot lyfter utredningen att det kan finnas undantag för förslaget, exempelvis för att hålla ihop flera syskon eller vid övergångsperioder där andra barn håller på att slussas ut från familjehemmet.
- Familjehem ska användas som ett paraplybegrepp. Idag finns endast begreppen familjehem och jourhem reglerade i SoL. Inom begrepp familjehem ska kategorier av familjehem införas där även nätverkshem, allmänt familjehem, förstärkt familjehem och jourhem ingår. Kategorierna ska kunna

³ Syftet med TFCO är att ge ungdomarna en god tillsyn, ett konsekvent regelsystem, stödjande vuxenrelationer och kontrollerat umgänge med kamrater. På längre sikt är syftet att den unge ska minska sitt antisociala beteende, delta i mer positiva sociala aktiviteter och flytta tillbaka till ursprungsfamiljen.

tillgodose barns och ungas behov utifrån kompetens och kapacitetsnivå, de ska även bidra till ett mer riktat stöd och ett tydligare uppdrag. Detta ökar rättssäkerheten, underlättar rekrytering av familjehem samt att på ett bättre sätt säkerställa att barn och unga placeras i familjer som kan tillgodose deras behov.

- Familjehem, vårdnadshavare och barn och unga ska ges ett utökat stöd under samhällsvården. Detta behövs för att öka kvaliteten och minskar antal omplaceringar. Utredningen föreslår att vid varje placering och omplacering ska utökat stöd ges genom utbildning, handledning, stöd och annan hjälp som är anpassat till familjehemmets uppdrag. Stödet ska ges mer intensivt under det första året och innefatta även kvällar och helger.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för individ- och familjeomsorg.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen ser att många av de förslag som utredningen föreslår är positiva. Förslaget som berör socialnämndens ansvar om hur ofta uppföljning ska ske av placerade barn kan bidra till att kontakten mellan barn, unga och socialtjänsten säkerställs och blir mer regelbunden. Detta ökar även tilliten till socialtjänsten och underlättar uppföljning av vården.

Förslaget att socialnämnden ska få besluta om särskilda villkor för unga som har vård i det egna hemmet kan bidra till en kompletterande bild av vården och mer träffsäkra bedömningar om en fungerande vård och att barnet eller unga inte far illa.

Utredningen betonar vikten av att socialnämnden i uppföljning av vården tar kontakt med hälso- och sjukvård samt skola, vilket förvaltningen anser vara bra och viktigt för alla placerade barn.

Även utredningens förslag om att föräldrar ska få stöd när barn placeras för första gången leder enligt förvaltningen till ökade förutsättningar för en återförening och bidrar till att relationen mellan den unge och föräldrar blir så välfungerande som möjligt. Däremot vill förvaltningen lyfta att trots utredningens många förslag som ska bidra till färre avbrott i samband med placeringar finns det andra oundvikliga faktorer som kan leda till avbrott, exempelvis att vårdgivare säger upp platsen.

Gällande förslag som utredningen lämnat om institutionsvård ser förvaltningen positivt på bland annat att även begreppet fostran bör ingå i institutionsvård. I begreppet fostran ingår att sätta fokus på att

barn ska få lära sig att sätta gränser för sitt handlande, ta ansvar, överföring av normer och värderingar. Utredningens intention att ett HVB ska ge placerade barn uppfostran är bra då det är en del i omsorgsansvaret.

Utredningen tar också upp att institutionspersonal behöver stöd i att hantera konflikter och gränssättning vilket ger en mer kvalitativ vård inom HVB. Förvaltningen ser positivt på att en lämplighetsbedömning vid inskrivning av barn på HBV och stödboende ska göras genom ett utformat kunskapsstöd då en del saknar denna kunskap. Även utredningens förslag att staten bör ta ett större ansvar på nationell nivå för att säkerställa kvaliteten i samhällets vård för barn och unga exempelvis gällande tillgång till plats i lämpliga HVB och stödboende anser förvaltningen vara lämpligt. Likaså att föreståndarens ansvar, kompetens och utbildningsnivå bör ses över för att personal ska vara väl rustad att kunna tillgodose barns och ungas behov. Slutligen vill förvaltningen lyfta vikten av beforskade metoder och att TFCO är en sådan.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Gunilla Ekstrand
Stadsdelsdirektör
Första stadsdelsförvaltning

Therese Grahn
Avdelningschef
Första stadsdelsförvaltning

Bilaga

Betänkandet För barn och unga i samhällsvård – SOU 2023:66

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Gunilla Ekstrand, Stadsdelsdirektör	2024-01-18
Therese Grahn, Avdelningschef	2024-01-18